

KREDIT SHARTNOMALARDAN KELIB CHIQUADIGAN NIZOLAR**Murodov Muxlis Matnazar o'g'li****Toshkent davlat yuridik universiteti tayanch doktoranti****<https://doi.org/10.5281/zenodo.15101057>****Kirish.**

Kredit shartnomalari zamonaviy iqtisodiy munosabatlarning ajralmas qismi bo'lib, ular orqali tadbirkorlik sub'ektlari va jismoniy shaxslar moliyaviy resurslarga ega bo'lish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ushbu shartnomalar iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda, xususiylar sektorga qo'llab-quvvatlash ko'rsatishda, aholini moliyaviy xizmatlardan kengroq foydalanishiga xizmat qiladi. Ammo, kredit shartnomalari bilan bog'liq huquqiy nizolar so'nggi yillarda tez-tez uchrab turibdi. Ushbu muammo nafaqat kredit olish jarayonlarida shartnoma taraflari o'rtasidagi tushunmovchiliklar, balki iqtisodiy, huquqiy va ijtimoiy omillar bilan ham bog'liq. Shuning uchun ushbu sohadagi protsessual mexanizmlarni takomillashtirish dolzarb masala hisoblanadi.

Kredit shartnomalarining huquqiy tabiati:

Kredit shartnomalari o'z mohiyatiga ko'ra fuqarolik-huquqiy shartnomalar toifasiga kiradi. Ushbu shartnomalar ikki tomonlama majburiyatlarni nazarda tutadi: kreditor tomonidan kredit mablag'larini taqdim etish va qarzdor tomonidan bu mablag'larni belgilangan muddat va shartlar asosida qaytarish. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 736-moddasiga binoan, kredit shartnomasi yozma shaklda tuzilishi lozim. Bu esa taraflar o'rtasida shartnoma shartlarini tushunishda noaniqliklarning oldini olishga xizmat qiladi. Shartnomada kredit summasi, foiz stavkasi, to'lov muddatlari va boshqa asosiy shartlar ko'rsatiladi. Shuningdek, kredit shartnomalarida taraflarning huquq va majburiyatlari aniq belgilanishi lozim. Biroq, ba'zi holatlarda shartnoma matni murakkab yuridik va moliyaviy tushunchalar bilan boyitilgan bo'lib, bu qarzdor tomonidan noto'g'ri talqin qilinishiga sabab bo'lishi mumkin.

Kredit shartnomalaridan kelib chiqadigan nizolarning sabablari:

Kredit shartnomalariga oid nizolar ko'plab sabablar tufayli yuzaga keladi.

Ular orasida quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin:

1. Qarzdor tomonidan majburiyatlarning bajarilmasligi. Ushbu sabab eng ko'p uchraydi. Qarzdor kredit summasini belgilangan muddatlarda qaytara olmasa yoki foiz to'lovlarini amalga oshirmasa, kreditor tomonidan da'vo qo'zg'atiladi.

2. Shartnoma shartlarining noaniqligi. Kredit shartnomalaridagi murakkab yuridik iboralar va qarzdor tomonidan noto'g'ri tushunilgan shartlar nizolarni keltirib chiqaradi.

3. Fors-major holatlar. Tabiiy ofatlar, iqtisodiy inqiroz va pandemiyalar qarzdorlarning moliyaviy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

4. Kreditorning noto'g'ri harakatlari. Ba'zida kreditor tomonidan hisob-kitoblar noto'g'ri yuritiladi, bu esa nizolarga sabab bo'ladi.

Kredit shartnomalaridan kelib chiqadigan nizolarni hal qilish tartibi O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq, kredit shartnomalariga oid nizolarni hal qilish bir necha bosqichda amalga oshiriladi.

Quyidagi tartib asosiy hisoblanadi:

1. Sudgacha tartib. Ushbu bosqichda taraflar kelishuvga erishishga harakat qiladi. Bu kredit nizolarining sudgacha hal qilinishiga qaratilgan muhim jarayon hisoblanadi. Kreditor qarzdorga yozma pretenziya yuboradi va qarzdorlikni bartaraf etish muddatini belgilaydi.

2. Sud jarayoni. Agar sudgacha kelishuvga erishilmasa, nizolar sud organlari tomonidan ko'rib chiqiladi. Fuqarolik-protsessual kodeksning tegishli moddalariga binoan, sud nizoning barcha jihatlarini ko'rib chiqib, tegishli qaror qabul qiladi.

3. Sud qarorini ijro etish. Sud qarori chiqqanidan so'ng, qaror ijrosi Majburiy ijro byurosi tomonidan amalga oshiriladi. Qarzdor tomonidan kredit summasi to'lanmasa, uning mol-mulki musodara qilinishi yoki bank hisoblari bloklanishi mumkin.

Nizolarni hal qilishda muqobil usullari:

Kredit shartnomalariga oid nizolarni hal qilishda mediatsiya va arbitraj usullari ham muhim o'rin tutadi. Mediatsiya jarayoni nizolarni tezkor va arzon hal qilish imkonini beradi. Mediatorning asosiy vazifasi tomonlarni bir-birini tushunishga undash va ularga kelishuvga erishishda yordam berishdan iborat. Mediatsiya orqali hal qilingan nizolar sud tizimiga tushadigan yukni kamaytiradi. Arbitraj usuli esa tijorat sub'ektlari o'rtasidagi nizolarni hal qilishda qo'llaniladi. Arbitraj soddaligi va maxfiyligi bilan ajralib turadi. Ushbu usul xalqaro moliya institutlari bilan tuzilgan shartnomalarda ham qo'llaniladi.

Tavsiyalar:

Kredit shartnomalariga oid nizolarni samarali hal qilish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish tavsiya etiladi:

1. Kredit shartnomalarini soddalashtirish va huquqiy terminologiyani tushunarli qilish.
2. Fors-major holatlarida tomonlarning huquq va majburiyatlarini aniq belgilash.
3. Sud tizimini zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlash va kredit nizolarini hal qilishda tezkorlikni oshirish.
4. Mediatsiya va arbitraj usullarini ommalashtirish.

Xulosa

Kredit shartnomalaridan kelib chiqadigan nizolarni hal qilish protsessual jihatlarini takomillashtirish zamonaviy huquqiy tizimning muhim qismidir. Ushbu jarayon kredit munosabatlarini yanada barqarorlashtirish va tomonlarning huquqiy manfaatlarini himoya qilishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi.
2. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik-protsessual kodeksi.
3. Xalqaro moliya tashkilotlarining kredit shartnomalari bo'yicha nizolarni hal qilish tajribasi.